

จากสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหาในการศึกษาเรื่องนี้ตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในบทที่ ๑ นั้น ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาในทางการปกครองและการบริหารของสังคมไทยในปัจจุบันนี้ว่า เกิดขึ้นและยังมิได้รับการแก้ไข อย่างถูกวิธี ทั้งนี้ก็เพราะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เราได้ยึดรูปแบบของตะวันตกเป็นเกณฑ์ ผู้ที่มีบทบาทในการเสนอแนะ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นักวิชาการได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดต่าง ๆ ทางการศึกษาตามแนวทางของตะวันตก ปัญหาในการปกครองการบริหารอันเกิดขึ้นจากสภาพสังคมที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมแตกต่างกัน แม้ตัวปัญหาจะเหมือนกัน แต่ก็มีใ้หมายความว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ด้วยวิธีเดียวกันเสมอไป เช่น ปัญหาในค่านจริยธรรมของผู้บริหาร ผู้ปกครองหรือผู้นำ ทั้งในทางธุรกิจและวงราชการ การขาดความสำนึกหรือขาดความรับผิดชอบต่อสังคม การทุจริต คอร์รัปชัน เห็นแก่กลุ่มหรือพวกพ้องของตนโดยมิไ้คำนึงถึงสังคมและส่วนรวมว่าจะเกิดความเสียหายเพียงใด ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นในสังคมใด การแก้ไขก็จะต้องกำหนดรูปแบบหรือวิธีการ โดยยึดเอาหลักเกณฑ์หรือปทัสฐานของสังคมนั้น เป็นแนวทางด้วย ตัวปัญหา สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และความสัมฤทธิ์ผลที่พึงจะได้รับก็จะสอดคล้องกัน

ในสังคมไทยเรานั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าหลักธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนาเป็นหลักเกณฑ์ เป็นแกนกลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ให้มีความผูกพัน สามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นอกจากนี้หลักพุทธปรัชญายังเป็นที่มาสำคัญของกฎเกณฑ์ข้อบังคับในทางศีลธรรม ระเบียบทางสังคม อันเป็นการควบคุมภายในค่านจิตใจที่กฎหมายมีอาจจะเข้ามาควบคุมได้ สิ่งนี้คือ คุณค่าของหลักพุทธปรัชญาที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในสังคมโดยเฉพาะเริ่มจากผู้นำในทางการปกครองและการบริหาร เพราะเมื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับผู้นำได้แล้ว ก็จะเป็นตัวอย่างในระดับอื่น ๆ ไปด้วย ปัญหาอันเกิดจากพฤติกรรมของตัวบุคคล

เมื่อแก้ที่ตัวบุคคลก็แก้ที่ตัวปัญหาได้เอง แต่ถ้าแก้ที่ตัวปัญหา โดยมีได้แก้ที่ต้นตอคือตัวบุคคลแล้ว
การแก้ปัญหาก็จะไม่มันสิ้นสกลงได้ เพราะคนผู้ที่ก่อปัญหาก็ยังคงสร้างปัญหาต่อไปเรื่อย ๆ
หลักพุทธปรัชญาให้ เริ่มแก้ปัญหที่ตัวบุคคล และยิ่งบุคคลในระดับผู้นำค่ายแล้ว ก็ยิ่งจะมีความ
 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความประพฤติอัน เป็นแบบอย่างที่ดี มีหลักคุณธรรม เป็นแนวทาง
 เพื่อนำสังคมนำหมู่คณะ ไปสู่เป้าหมายได้ด้วยความราบรื่น

เพื่อการกำหนดขอบเขตปัญหาในการศึกษาค้นคว้าให้แคบลง และเจาะลึกในด้าน
 ที่สนใจศึกษา จึงได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ในตอนต้นว่าจะได้ศึกษาคุณค่าของหลักพุทธปรัชญาใน
 ด้านของการนำมาใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะผู้นำ โดยศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำในระดับ กำนัน
 ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรี ทั้งนี้ เพื่อจะชี้ให้เห็นข้อที่เหมือนและข้อที่แตกต่างกันระหว่าง
 หลักพุทธปรัชญาซึ่งเป็นแนวทางด้านการปกครอง การบริหารของไทยแต่โบราณกาล กับแนว
 ความคิด หรือทฤษฎีในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารไทยนั้น เฉพาะเรื่องผู้นำทางการบริหาร
 ของตะวันตก ซึ่งก็ได้รับอิทธิพลมาจากหลักปรัชญาของทางตะวันตก ทั้งนี้ก็เพราะแวดวง
 นักวิชาการของไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากศาสตร์ทางการปกครองและการ
 บริหารของตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันปัญหาดังกล่าว ในสังคมก็ยังมีอาจจะแก้ไขให้ลดน้อย
 ลงได้อย่างที่คาดหวัง หรือเห็นว่าสัมฤทธิ์ผลมาแล้วในประเทศทางตะวันตก

สิ่งที่น่าคิดต่อไปอีกก็คือ ในทางตะวันตกเองก็ยอมรับว่าทฤษฎีและหลักการต่างๆ
 ที่เรารับเอาเข้ามา นั้น ยังมีข้อบกพร่องไม่อาจจะแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ยิ่งได้กล่าว
 ถึงแล้วในเรื่องแนวความคิดในการปฏิรูประบบบริหารทั้งในทางราชการและธุรกิจของกลุ่ม
 นักรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ของอเมริกา ด้วยเหตุนี้จึงได้ศึกษาเจาะจงใน
 เชิงการเปรียบเทียบและเสนอแนะหลักผู้นำในทางการบริหารกับหลักพุทธปรัชญา ซึ่งสามารถ
 นำมาประยุกต์ใช้ใน เรื่องผู้นำได้เป็นอย่างดี ผลจากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าว มีข้อสรุป
 ประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังนี้

วิธีการศึกษา เรื่องผู้นำของตะวันตกเป็นไปตามหลักที่เรียกว่า สมัชชาภาพ คือ
 สนใจกลุ่ม ชุมชน หรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อย่างเช่นกรณีความสนใจเรื่องผู้นำโดยพิจารณา

เรื่องของกลุ่มบุคคล เป้าหมายของการ ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีผลทำให้ผู้นำ มีพฤติกรรมแตกต่างกันหลายรูปแบบ จนบางครั้งทำให้เกิดหลักหรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่มองข้าม ความสำคัญของตัวบุคคลคือตัวผู้นำไปเสีย วิธีการศึกษาดังกล่าวนี้แตกต่างจากหลักปรัชญา ทางตะวันออก โดยเฉพาะในหลักพุทธปรัชญาที่เน้นการแก้ไขปัญหาโดยให้ความสำคัญ กับจิตใจ จกภาพ การศึกษาในเรื่องผู้นำก็จะมีหลักธรรมและแนวทางในการปฏิบัติงานของ ผู้นำโดยยึดหลักความ ดี ความงาม ความจริง ถูกต้องตามหลักแห่งเหตุผลอันเกิดจาก ปัญญาเป็นเกณฑ์ ดังจะเห็นได้จากหลักในไตรลักษณ์ หรือปฏิจจสมุปบาท และหลักใน กาลามสูตร เป็นต้น

หลักพุทธปรัชญา เน้นในค่านของการปกครองตนเองมากที่สุด ผู้ที่จะเป็นผู้นำได้ จะต้องยึดหลักการปกครองตนเองให้ได้เสียก่อน เป็นเบื้องต้น เพราะจะเป็นรากฐานสำคัญ ในความเป็นผู้นำที่จะปกครองผู้อื่นต่อไป การปกครองตนเองสำคัญมากที่สุดในบรรดา หลักการปกครองทั้งหลาย ผู้นำที่นำหมู่คณะไปสู่ความล่มจม ผู้นำที่พาประเทศชาติไปสู่ ความหายนะทั้งหลาย ที่เคยมีมาแล้วในอดีตและยังคงมีอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ เพราะขาดหลัก ในการปกครองตนเอง ลักษณะอย่างใดเรียกว่าการปกครองตนเองและมีวิธีการอย่างไร ถ้าจะกล่าวโดยลักษณะกว้าง ๆ ก็คือ ละความชั่ว ประกอบความดี ทำให้ใจสะอาดผ่องแผ้ว ถ้าจะพิจารณาในแง่ของหลักธรรมที่ใช้สำหรับการปกครองตนเองในหลักพุทธปรัชญาได้มี กล่าวถึงไว้มากมาย เช่น หลักหิริ การระอายความชั่ว โอตตัปปะ ความเกรงกลัวบาป หลักธรรมสำหรับปกป้องคุ้มครองตนก็เช่น สติ ความระลึกได้ ระลึกถึงสิ่งที่ตนกำลัง กระทำอยู่หรือจะกระทำต่อไป "สติเป็นเครื่องตั้งอยู่ในโลก" "คนมีสติย่อมได้รับความสุข" สัมปชัญญะ คือการรู้สถานะของตนเอง รู้สิ่งที่กำลังกระทำอยู่ หรือสิ่งที่ จะกระทำต่อไปว่าจะทำให้เกิดผลดีผลเสียแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างไร หลักขันติโสรัจจะ ขันติ คือ ความอดทน โสรัจจะ คือความสงบเสวยม สุขภาพ อบอุ่น ผู้ที่จะเป็นผู้นำจะต้องรู้จักการ ปกครองตนเอง รู้จักบังคับตน ให้เว้นชั่ว ประพฤติดี ไม่ลู่อ่อนใจกิเลส คือ ความรักใคร่ ความโลภ มักมากอยากได้ ความโกรธหลงหึงพวง อดทนต่อความยากลำบาก ทรากคร่ำ ในการทำความดี เพื่อเพิ่มบารมีอันได้มาจากอำนาจแห่งธรรมแก่ตนเอง แม้จะยากลำบาก

ก็จะต้องบากบั่น เพราะ "กรรมไม่ตีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย ส่วนกรรมโค
แล เป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย กรรมนั้นแล ทำได้ยากยิ่ง" ผู้ที่มีหลักและปฏิบัติตนครอง
ตนเองได้ดังนี้แล้ว ก็จะเป็นการปูพื้นฐานอันแน่นหนามั่นคงในความเป็นผู้นำที่สูงยิ่งขึ้นต่อไปได้

หลักพุทธปรัชญาสำหรับการปกครองบังคับบัญชาผู้อื่น เช่น หลักพรหมวิหาร ๔
อันได้แก่ ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หลักธรรมในข้อนี้เป็นหลักสำหรับผู้นำที่จะ
พึงปฏิบัติต่อกันได้บังคับบัญชา หลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งจะพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จ อันได้แก่
ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา นอกจากนี้มีหลัก สังคหัตถุธรรม คือ ทาน ปิยะวาจา
อัตถจริยา และสมานักตา หลักธรรมในข้อนี้จะก่อให้เกิดการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน เพราะ
เป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หน้าทีอย่างหนึ่งของการเป็นผู้นำ
ก็คือทำให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยความราบรื่น มีความสมานฉันท์ระหว่างกัน เอื้อเพื่อเอื้อแม้
ช่วยเหลือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็จะต้องใช้หลักมรรชาวาสธรรม ๔ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ
จาคะ เป็นต้น

หลักสำหรับผู้นำในการปกครองตนเองและการปกครองผู้อื่น และการสร้างความ
สมานฉันท์ ความสามัคคีของหมู่คณะ ตามที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นหลักที่จะนำมาใช้ได้โดยผู้นำทุ
กระดับ โดยเริ่มตั้งแต่การนำตนเอง การนำสังคม นำหมู่คณะ ประเทศชาติ ไปสู่ความสงบ
เรียบร้อยหรือเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ได้ทุกประการ หลักพุทธปรัชญานี้ถ้าผู้นำปฏิบัติได้จริงถูกต้อง
ตามหลักแล้ว จะได้ผลอย่างแน่นอน หลักผู้นำในพุทธปรัชญาจึงแตกต่างจากหลักผู้นำของ
นักวิชาการ ทั้งนี้เพราะหลักผู้นำของนักวิชาการจะคิดหรือตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาได้ก็เฉพาะเรื่อง
เฉพาะกรณีเท่านั้น เช่น ผู้นำในทางการบริหารก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ในทางอื่น ๆ ก็เช่นกัน
ในแต่ละแบบก็มีลักษณะปลีกย่อยลง ปกติมากมาย การศึกษาเช่นนี้จึงหาข้อยุติไม่ได้เพราะยัง
ไม่มีข้อสรุปที่จะนำไปใช้สำหรับผู้นำได้ในทุกประเภท ทุกระดับ ทุกสถานการณ์ เหมือนอย่าง
หลักผู้นำในพุทธปรัชญาดังกล่าวแล้ว

นอกจากหลักผู้นำดังกล่าวแล้ว ในการศึกษาได้ข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องอำนาจบารมี ตามหลักพุทธปรัชญากับเรื่องอำนาจบารมี อำนาจพิเศษ ที่เรียกว่า Charisma ตามแนวความคิดของ Max Weber ดังนี้

ตามที่ Max Weber ได้ศึกษาที่มาของอำนาจผู้นำ ประเภทที่เรียกว่า Charismatic Authority ว่าเกิดจากลักษณะพิเศษของผู้นำ ทำให้เกิดมีอำนาจ สักลับที่ทำให้คนศรัทธา ยอมอยู่ในคำสั่ง คำบงการของผู้นำประเภทนี้ อำนาจพิเศษ ที่เป็นอำนาจอันเกิดจาก บุคคลลาภภาพของผู้นำ หรือ Charisma (ในภาษากรีก หมายถึง Devine Gift) แต่ Max Weber ก็มีใ้กล่าวไว้ว่าผู้นำจะต้องมีหลักหรือ ปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะได้มาซึ่งอำนาจชนิดดังกล่าวนี้ เพียงแต่ยกตัวอย่างของผู้นำ ประเภทนี้ เช่น ผู้นำในการก่อกำเนิด ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า ผู้นำที่มีบารมี หรือบุญญาธิการ (Charismatic Leadership)

ในหลักพุทธปรัชญา ถ้าจะพิจารณาถึงในแง่นี้ก็กล่าวได้ว่า ผู้นำที่จะมีอำนาจ พิเศษ ที่ทำให้คนเกิดศรัทธา เกิดความรัก ความเชื่อถือ จนสามารถครองใจคนอื่น ได้ นั้น อำนาจชนิดนี้จะได้อีกก็โดยการประพฤติปฏิบัติธรรมซึ่งจะเกิดมีอำนาจรรมาภภาพ มีบารมี ซึ่งเป็นอำนาจที่เป็นรากฐานของอำนาจทั้งปวง การได้มาซึ่งอำนาจชนิดนี้จะ ต้องปฏิบัติตามหลักที่เรียกว่า พละ ๕ หรือธรรมอันเป็นกำลัง ๕ ประการ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา และพละ ๔ หรือธรรมอันเป็นกำลัง ๔ ประการ คือ ปัญญาพละ คือกำลังปัญญา วิริยะพละ กำลังความเพียร อดวัชพละ คือกำลังความสุจริต หรือความบริสุทธิ์ สังคหพละ คือกำลังการสงเคราะห์ คุ้มภัย ยึดเหนี่ยวและประสาน นำใจคนไว้ด้วย สังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยะวาจา อุตถจริยา สมานัตตา) เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วตามหลักพุทธปรัชญาผู้นำอาจจะสร้างสมอำนาจพิเศษขึ้นมาได้โดยอาศัยอำนาจวาสนาบารมี คือการที่เคยบำเพ็ญความดีหรือสะสมความดีมาก่อน อันได้แก่ หลักทศบารมี คือ การปฏิบัติหลักคุณธรรม ๑๐ ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ชันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ผู้นำที่เคยปฏิบัติตามหลักต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้จะมีอำนาจบารมี ซึ่งเป็นอำนาจชนิดพิเศษขึ้น สามารถที่จะครองใจผู้อื่นได้ ทำให้ผู้อื่นรักเคารพ หรือมีความศรัทธาเชื่อถือด้วยความจริงใจ และตลอดไปตราบนานที่ยังคงเป็นผู้นำที่ยึดถือหลักธรรมดังกล่าวเป็นแนวทางในการปกครอง

ในการเป็นผู้นำปกครองบังคับบัญชาผู้อื่นนั้น สิ่งที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งของผู้นำ คืออำนาจในการบังคับบัญชา ให้คนอื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ดังหลักที่กล่าวว่า วโส อีสสรีย โลกเก คืออำนาจย่อมเป็นใหญ่ในโลก ผู้มีอำนาจย่อมจะเป็นที่ยำเกรงของผู้อื่น การจะสั่งการบังคับบัญชาใคร ๆ ก็ตาม ผู้ออกคำสั่งจะต้องมีอำนาจเป็นฐานรองรับ จึงจะทำให้ผู้รับคำสั่งเชื่อฟังและยินยอมปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำจึงต้องเป็นผู้มีอำนาจ แต่การจะใช้อำนาจผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ยึดถือหลักที่ถูกต้องด้วย มิฉะนั้นอาจจะใช้อำนาจไปในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายคือครั่นแค้นผู้อื่นได้ ในพุทธปรัชญาได้แนะนำให้ผู้นำยึดหลักธัมมาธิปไตย คือการถือธรรมเป็นใหญ่ ถือเอาความถูกต้องเป็นจริง สมควรตามธรรมเป็นประมาณ หลักธรรมจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมอำนาจไม่ให้ผู้นำใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหลักพุทธปรัชญามีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมภาวะผู้นำ เพราะมีทั้งหลักธรรมในการปกครองตนเอง การปกครองผู้อื่น และการสร้างความสัมพันธ์อันดีในหมู่ชุมชน หลักพุทธปรัชญาเป็นแม่มาของอำนาจผู้นำและควบคุมให้ผู้นำใช้อำนาจไปในแนวทางที่ถูกต้องด้วย ผู้นำที่ประพฤติถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญาจึงเป็นผู้นำที่มีบารมีหรือเป็นผู้นำแบบบุญญาธิการ (Charismatic Leader) ได้อย่างแท้จริง.